

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Исторически факултет

„Катедра Стара история, тракология и средновековна
история“

Любомир Георгиев Рачев

**Наемничеството в Западна Европа през XIV-XV
век.**

Автореферат

Дисертация за присъждане на образователна и научна степен
“доктор“

Научен ръководител:
проф. Ивайла Попова

София, 2020

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод.....	1 стр.
Първа Глава: Поява на наемниците. Проблеми и решения.....	15 стр.
Втора Глава: Наемничеството през втората половина на XIV век.....	19 стр.
Трета Глава: Наемничеството в Италия през XV век.....	20 стр.
Четвърта Глава: Папството в борбата против наемниците.....	22 стр.
Заклучение.....	25 стр.
Научни приноси.....	29 стр.
Публикации.....	29 стр.

УВОД

Настоящото изследване е посветено на развитието на един особен феномен – военното наемничество. Той има дълга история преди Средновековието, но обществените отношения през този период му придават характерна специфичност.

Войната.

В „За Божествения град“ св. Августин определя войната като неотменима необходимост. Той казва: „ Така както не може да има живот без мъка и мъка без живот, така и не може да има мир без някаква война и война без мир“ (19,13). Пак той е идеологът на справедливата война (*bellum iustum*). Войната и решаването на каквито и да са конфликти по насилствен път са част от живота през средните векове и в основата на човешката менталност. Не случайно в теорията за трипартитното общество воюващите (*bellatores*) са представени като една определена категория, чиято цел е да защитава останалите – молеци се и работещи, за да им осигури възможност за действие. Воюващият се свързва с благородство. Кралят на първо място е военачалник, както и неговите приближени. Феодалната структура на обществото обвързва васала с неговия сеньор основно с военни задължения. Движението за Божи мир успява да усмири поне донякъде безчинствата на носещите оръжие и постепенно да преобърне представата за тях, създавайки идеала за войник – рицаря. Куртоазната литература довършва този потрет, представяйки пред читателите съвършенството на този идеал – смел и яростен в боя, защитник на немощните, галантен с дамите поет.

В действителността, където войната не спира, има нужда от по-обикновени войници, които не са нито благородници, нито поети. Затова се налага да се събират армии от наемници, чието единствено занимание е войната. Те са професионалисти в истинския смисъл на думата. Уменията им обикновено са свързани с определен вид оръжие. В художествената, а и в историческата литература към тях се забелязва известно пренебрежение, граничещо с презрение – фактът, че им се праща за определено време или определена военна кампания, както са плаща на ратаи, най-вероятно е основанието за това. С течение на времето техният брой се увеличава,

Военните действия започват да зависят все повече от тях и макар Църквата да се опитва да възпре жестокото им поведение спрямо мирното население усилията оствата почти без последствия. Наемниците не крият истинското лице на войната нито зад идеологически постулати, нито зад красиви разкази за геройства.

Цели и задачи на изследването

Основните цели на дисертацията са да се разкрият причините, довели до появата на наемниците, обособяването на свободните компании и приносят им в създаването на първите професионални армии в Европа. Замисълът на настоящия труд ни поставя пред една слабо проучвана проблематика в областта на военната история. Причината за появилите се трудности се оказаха както ограничения брой изследвания, така и липсата на конкретни извори, които да предложат цялостна информация за наемническата професия през периода. Това не означава, че липсват достатъчно извори посветени на наемничеството. Проблемът е във фрагментацията на информация в различните извори. В множество трактати от XII век темата за наемниците е добре застъпена, но друга трудност, пред която сме изправени, е откритата враждебност спрямо наемниците под формата на осъждане или подигравателни коментари. Второстепенните цели, заложи в това изследване, са проследяване на развитието на наемничеството, както и обособяването на неговите специфични характеристики.

За да бъдат изпълнени целите, е необходимо да бъдат решени конкретни задачи. Първата задача е да се отговори на въпроса кога се появяват наемниците и какви са условията, довели до нуждата от тях. В това изследване също ще се проследят различните елементи на произхода на наемниците, както и тяхната идентичност. Ще се постарам да определим разликата от една страна между тези наемници, които са войници, без да бъдат политически или социално обвързани с тези, които ги наемат и от друга страна – войниците, които влизат в състава на домашните владетелски свити или такива, които изпълняват дълга си към определен сеньор.

Често феодалните клетви и местните опълчения не са достатъчни за успешното водене на война и във феодалните общества се появява нуждата от наемници. Въпреки

това, наемниците никога не са имали добра репутация. В най-добрия случай те са забравени. Дори в днешно време на тях не се гледа с добро око. Това неодобрение и недоверие към тях най-ясно си проличава през Средновековието, когато терминът mercenarius придобива негативен смисъл. Тази неприязън има ясни последствия. След завладяването на Англия през 1066 г. е наложено покаяние на цялата норманска армия, но то е повече за тези, които служат на Уилям I срещу заплащане, отколкото останалите, които изпълняват феодалните си задължения. Това разграничаване между дълг и желание за печалба изглежда доста странно. В действителност, всички участвали в сраженията се надяват на придобивки и в този случай, по-големите феодални барони, които са поданици на Уилям, имат далеч по-голямо желание за печалба спрямо тези, които са били наети. Въпреки това, разграничението е важно в начина на мислене на хората от този период и дори формира основата на съвременното възприятие за това кой е наемник и кой не е.

Един аспект на лошата репутация, която наемниците получават е това, че на тях се гледа като на най-бруталните и деградирани войници. Жестокостта е често основната характеристика, която ги отличава от всички останали. През 1179 г. Третият Латерански събор осъжда наемниците и всички, които се явяват техни работодатели, призовавайки дори за кръстоносен поход срещу тези разрушители на църкви, убийци на бедните и невинните, които не правят разлика между пол или социално положение. Но това ли е специалното качество, присъщо само на наемниците? Благородниците и рицарите държат да оправдаят привилегированите си позиции в средновековното общество чрез схващането за социална отговорност и по-точно чрез дълга да защитят слабите. До края на XII век това е основата на новопоявилите се аристократи, към които рицарите вече принадлежат. Това качество се наблюдава както в нарушението, така и при изпълнението му. Важна част от средновековната война е способността да се разруши икономическият капацитет на врага и това често включва премахването на цивилното население. През 1188 г. Уилям Маршал, често определян като идеалният рицар през XII век, съветва Хенри II да заблуди французите, като се престори, че разпуска армията си с цел след това изненадващо да извърши ужасно нападение в земите им, където да изгаря, разрушава и граби. Наемниците често са инструментите за

извършването на този вид насилие, но техният работодател е аристокрацията, която е наясно с техните методи на действие.

Непостоянството е друга основна характеристика, приписвана на наемниците. През 1183 г. младият крал Хенри започва бунт срещу баща си, Хенри II и завладява Лимож, където намира множество последователи сред местните благородници. В същото време рекрутира многочислена войска от наемници, но постоянно се страхува да не би баща му да ги привлече на своя страна, като им плати повече. Преминаването на вражеска страна е често срещано явление по време на война и не се случва само с „платените“ войници. Когато Филип II атакува Нормандия през 1204 г., нелоялността на поданиците на Джон I има основна роля при загубата на херцогството. Обратно, през 1102 г. замъкът Бригнорт се предава на Хенри I по настояване на живеещите в него. Това разгневява наемниците, които служат в гарнизона, защото смятат, че репутацията им е накърнена и ще им попречи при осигуряването на бъдеща работа. Английският крал е впечатлен и им позволява да напуснат свободно замъка. Това, разбира се, може да е изключително събитие, но като цяло наемниците се характеризират като способни войници. Джон I със сигурност е убеден в техните качества. Предпочитанието му да разчита повече на наемниците има основна роля в лошата репутация, която те получават. Те са критикувани и заклеймени във Великата Харта на свободата, а бароните настояват наемниците да бъдат прокудени от земите им. Парадоксът от френскоговорящи барони, които управляват англичани и осъждат други французи като чужденци, е забележителен.

В действителност Великата Харта е само една от причините, на която средновековните наемници дължат лошата си репутация. Осъждането от 1179 г. изглежда наистина изключително. Факт е, че не само те са определени като извършители на ужасни дела, но и техният работодател – аристокрацията. Причината за това произлиза от серията военни конфликти на територията на Южна Франция, известни като Четиридесетгодишната война. Районът там страда от силна политическа фрагментация и липсата на доминираща сила позволява на наемниците да се възползват от новооткритите възможности.

От множеството бедствия, сполетели Европа през четиринадесетото столетие, няма по-лошо от нападенията на големите наемнически компании. Съставени от професионални войници, неуморни рицари и най-различни авантюристи от цяла Европа, компаниите са частни армии, които могат да бъдат наети от този, който предложи най-много. Воювали са във Франция през първия етап на Стогодишната война, във войната между Педро Арагонски и Педро Жестокия от Кастилия и в множество конфликти в германските земи. Когато не воюват, се издържат от нападения извършвани срещу различни градове, плячкосването на селските райони или изнудването за пари от местните правителствата. “Синове на Дявола и хора на греха“ ги нарича френският хронист Жан де Венет в своята хроника.

Следващата конкретна задача пред изследването, за да се установят причините за обособяването на феномена свободни компании, е да се разгледа подробно техния състав и командна структура, както и начинът им на действие. Примирието след първия етап на Стогодишната война служи за основа на масовото разпускане на войници, които след това създават компаниите. След като се формират в райони, които вече са пострадали от войната, те търсят по-доходоносни територии, където да грабят и изнудват местните власти. Това определя посоката им на движение – юг. С идването им на италианския полуостров, наемниците оставят траен отпечатък във военното дело и политиката на италианските държави. Изследването в тази част е насочено отново към организацията на наемните компании, техните предводители и договорната система, чрез която са наемани.

Със своите богатства и сложна местна политика, Италия се превръща в любимо място за компаниите. Индивидуални наемници взимат участие в тамошните войни още от XII век. До средата на четиринадесетото столетие, основно като следствие от прекратяването на войната между Англия и Франция през 1360 г., полуостровът е зает от наемнически компании. За разлика от своите предшественици, компаниите от XIV век са големи автономни единици, обвързани от свободни съюзи под командването на избран капитан. Известни под общото име Свободни компании, те често взимат романтични и гръмки имена като Голямата компания, Компанията на Звездата, Компанията на куката, Компанията на шапката и като се има предвид, че Свети Георги

е закрилник на воините, се появява и името Компанията на Свети Георги. Техните предводители са едни от най-интересните хора за времето си. Такъв е Вернер фон Урслинген, по произход от Швабия, първият капитан на Голямата компания в Италия, които носи черна броня, на която е инкрустиран надпис „Враг на Бога, Жалостта и Милостта“. Подобен е и английският капитан Джон Хоукууд, най-известният наемник на своето време. На него се преписва причината за създаването на италианската поговорка „Un inglese italianato e un diavolo incarnate“.

Техният път на разруха се простира от северните граници на Савоя до южните краища на Неапол. Тоскана и Умбрия, които се намират между териториите на Висконти на север и Папската държава и кралство Неапол на юг, са най-често потърпевши от действията на свободните компании.

Друга задача ще бъде проследяването на интеграцията на наемниците във военно-административните структури на италианските държави и поставянето на основата на бъдещите професионални армии.

Ситуацията в Италия води до създаването на влиятелни наемнически групи известни като *condottieri*. Тези наемници, освен в служба на влиятелни сеньори, преследват и собствените си амбиции за самостоятелни владения. Италианският полуостров, както е най-богатият, заради множеството търговски пътища, така е и най-политически фрагментираният, което предоставя множество възможности за различни авантюристи. Множеството италиански войни посочват, че някои италиански държави се намират в постоянна война, което осигурява и постоянен пазар за наемници, където могат да предложат уменията си на този, който ще плати най-висока цена. Това позволява на системата на *condottieri*-те да просъществува до края на XV столетие.

Последната задача ще бъде да се проследи степента на социален проблем, в който са се превърнали неангажираните наемници. Каква е реакцията на западноевропейските лидери от този период и техните идеи за разрешаването му? Отговор на това ще се постарам да дадем в последната част на изследването, която е посветена на борбата срещу наемниците, което се превръща в основна задача на няколко папи от втората половина на XIV век. В нея акцентът ще бъде върху социалния проблем, в който са се превърнали свободните наемни компании и кои са

начините за справяне с тях. Търсенето на пътища за решаване на проблема с наемниците варира от проповядването на кръстоносен поход срещу тях, до различни начини самите те да бъдат включени в такъв поход срещу враговете на христовата вяра.

Хронологически и териториални граници

. Основното проучване е насочено към периода от XIV в. до XV век, но изследването се връща и назад във времето, за да бъдат проследени и изяснени предпоставките, довели до нуждата и употребата на наемници. От края на Западната Римска империя до IX век са разгледани по-известните наемнически примери в Европа. Следващите векове – от X до XIII в. старият континент изживява икономически подем. Развитието на монетната система и комуникациите, все по-голямо движение на хора – всичко това са фактори, оказващи своето влияние върху наемниците.

Изследването проследява особеностите на феодалното общество през по-ранния период, заедно с приликите и разликите в начина на рекрутирането на войници. Владенията, които представляват най-голям интерес са кралство Англия, кралство Франция и Свещената Римска империя. Всяко едно от тях изпитва сходни проблеми при организацията и провеждането на военни кампании. Решенията на тези проблеми водят до появата на войници, чийто живот е изцяло посветен на войната. Професионализирането на тази група хора оказва голямо влияние през XIV век, когато Свободните компании се прехвърлят в Италия, търсейки препитание. Опитът и способностите на тези войници оказва своето влияние върху италианското военно дело в края на века и през последвалото го XV столетие.

Методология и терминология

Един от най-често използваните методи е този на компаративния анализ. Направени са сравнения с организацията на наемниците през XIV и XV век и някои аналози с кралските армии от периода. Особено полезни са тези с английската кралска армия, участваща в първия етап на Стогодишната война. Информацията е анализирана, като се извеждат особеностите, характерни за всяка една организация. Всичко това следва да бъде синтезирано и обобщено в края на всяка част от изследването.

За да се придобие по-ясна представа по отношение на използваната в работата терминология, трябва да се направят някои уточнения. Терминът **mercenarius** в действителност се среща твърде рядко в изворите от по-ранния период. Той означава просто наемник, включително и наемен слуга. Произлиза от *merces* – залащане, възнаграждение, доход. В декрета на Третия Латерански събор се дава списък с наемници, но с различни етнически определения: „*Brabantionibus et Aragonensibus, Navariis, Bascolis, Coterellis et Triaverdinis*”. В други източници, посветени на безчинствата на наемниците в Южна Франция, ги споменават като „*Ruthariorum, Arragonensium, Vasculorum, Brabancionum et aliorum conducticiorum*”. Някои от тези имена са на географски региони, показващи може би откъде произхождат войниците, докато други са с по-общо значение. *Brabancons* (хората от Брабант) – името, което се открива в тези извори, се превръща в най-често използвания термин от хронистите през XII век. *Aragonensibus, Navariis, Bascolis* и *Hannuyers* се отнасят съответно за тези войници, които произхождат от Арагон, Каталуня, Баските земи и Ено. Ясно си личи, че това са разделени територии или такива със сложна политическа обстановка. Не изключено те да показват земите от които произлизат, но също така биха могли просто да показват, че говорят непознат за потърпевшите език. Общ термин, който се появява, е **Rutharii**. Той произлиза от *Rupta* или *Ruta*, означаващ хора от компания, аналогични на *routiers, conducticii* и *coterelles*. Всички те могат да бъдат определени под общото название разбойници, тъй като средновековната литература ги третира точно като такива.

Разбира се, има важна причина хронистите да избягват честата употреба на термина наемници. До дванадесетото столетие всички войници, които служат, получават заплащане. На самия връх големите барони служат на кралете, като изпълняват задължения, произхождащи от лични или земевладелски връзки. Тези отношения между аристокрацията в основата си са изцяло политически, но хората с по-нисък социален статус се нуждаят от финансиране, защото военните начинания са скъпи. Заради своя социален статус те не могат да бъдат наречени просто наемници, но съществуват доказателства, че воюват с цел придобиването на финансови награди. Пример за това са споразуменията между Фландрия и Англия от XII век, където първата страна се задължава да осигури рицари за втората в замяна на парична сума. Терминът, с който са наречени тези войници, е **equites**, основното понятие за конен войник. Друго название, което често се среща през периода, е класическото **stipendiarii**, което напълно съответства на термина наемници.

В началото на XIV столетие, когато започват да се появяват по-многобройни формирования от наемници, с появяват названията **Magna Societas, Societas Fortunae** –Големи компании и авантюристични компании. Произлизат от лат. "cum panis" означава „съвместен хляб“, т. е съдружие от хора, които си изкарват заедно прехраната. В началото е синоним на „братство“. По-късно бива използвано и от търговските сдружения.

През втората половина на XIV и XV век в Италия се налага терминът **condottieri**, произлизащ от condotta, договорът, който наемникът сключва. Самото име на средновековен италиански означава „доставчик“. През Ренесанса терминът се употребява в смисъла на военен лидер.

Важно е да уточним още няколко термина. Те засягат военната организация, както административно, така и в самата армия. Названията „пика“ и „счупена пика“ се употребяват за военните единици, съставлящи наемническите армии. В различните периоди тяхната численост варира, но най-често те включват трима души. Термините **collaterali, provisionati, provveditori** се отнасят за цивилни чиновници, един вид интенданкти, във военната администрация през разглеждания период.

Извори и историография

Основните извори по темата, използвани в настоящата работа, са истории, хроники, писма, биографии, закони, договори, папски були. За да се улесни работата с тях теоретично са разделени в две основни направления:

Исторически извори: Към тях можем да посочим Хрониката на Рихард от Реймс – *Historiae*¹, където за пръв път се споменават наемниците. Трудът на Ричард ФицНял – *Dialogus de Scaccario*², в който е отделено особено внимание на администрацията на английските крале през XII в. Жан Фроасар със своите *Chroniques*³, посветени на Англия и Франция през XIV век. Трудовете на Хенри Кнайтън – *Chronicon*⁴, сър Томас Грей – *Scalacronca*⁵, анонимния автор на *Gesta Stephani*⁶ и също така биографията *L'Histoire de Guillaume le Maréchal*⁷ са от изключителна важност за разбирането на войната през Средните векове. Матео и Филипо Вилан с труда си *Cronica*⁸, даващ сведения за историята на италианската република Флоренция и наемниците през втората половина на четирнадесетото столетие, а кореспонденцията на папа Урбан V – *Lettres secrètes et curiales du pape Urban V*⁹ показва до каква степен са се превърнали в проблем Свободните компании.

Юридически извори: Втората подгрупа се отнася за публикуваните закони, договори и папски були. Това са *Великите асизи*¹⁰ на Хенри II от неговото управление в годините 1154-1189, основно законите посвените за правото да се носи оръжие и откопуването на военна служба. *Sachsenspiegel*¹¹ включва законите в Свещената Римска империя и обичайното право. Следват договорите между Англия и Фландрия, които са относно осигуряването на войници, заедно с няколко документа от архивите

---

¹ Richer of Saint-Remi. *Histories*. vol. 1, b.1-2, Harvard University Press, 2011.

² <https://avalon.law.yale.edu/medieval/excheq.asp> -13.12.2019.

³ *Chronicles of Froissart*. Ed. by Macauley, G.C. London, 1895.

⁴ Knighton, H. *Chronicle:1337-1396*. Ed. and Transl. By Martin, G.H. Oxford, Clarendon Press, 1995.

⁵ *Scalacronica* by Sir Thomas Grey. Transl. by Maxwell, H. Glasgow, 1907.

⁶ *Gesta Stephani*. The deeds of King Stephen. Ed. by Potter, K. London, 1955.

⁷ *L'Histoire de Guillaume le Maréchal*. The History of William Marshal. Transl. Bryant, N. Boydell Press, 2018.

⁸ *Cronica di Matteo e Filippo Villani Con le Vite D'uomini Illustri Fiorentini*. Di Filippo e la Cronica di Dino Campagni. Milano, 1834.

⁹ *Lettres secrètes et curiales du pape Urban V. (1362 - 1370) se rapportant à la France; extraites des registres d'Avignon et du Vatican*. Lecacheux, P. Paris, 1906.

¹⁰ <https://earlyenglishlaws.ac.uk/laws/texts/ass-arms/view/#edition/1-image> -13.12.2019.

¹¹ Lück, H. *Der Sachsenspiegel: das berühmteste deutsche Rechtsbuch des Mittelalters*. Darmstadt, 2017.

на Венеция и Флоренция относно наемната на Свободните компании.¹² Накрая трябва да посочим използваните папски були *Ad reprimendas isoletias* (1356), *Cogit nos* (1364), *Miserabilis nonnullorum* (1364), *Clamat ad nos* (1365) във фундаментелния труд на Денифле¹³, както и Декретите от Третия Латерански събор (1179)¹⁴. Всички те дават ценна информация относно папството и отношението към наемничеството през късното Средновековие.

***

Литература, посветена на наемничеството през XIV и XV век.

Основните трудове, които бяха полезни за това изследване и хвърлиха допълнителна светлина върху начина на действие на наемниците е трудът на проф. Кенет Фулър *Medieval Mercenaries: The Great Companies*¹⁵. В книгата, посветена на Свободните компании, Фулър проследява причините за формирането им и техните действия. Биографичното изследване на проф. Уилям Каферо, посветено на известния английски наемник Джон Хоукууд, заедно с книгата му „*Mercenary Companies and the Decline of Siena*“¹⁶, както и редица статии върху историята на Италия през XV век предоставиха много допълнителна информация, която обогати базата на изследването. Задълбоченият труд на проф. Майкъл Малет, „*Mercenaries and Their Masters*“, заедно с „*Italian Wars 1494-1559: War, State and Society in Early Modern Europe*“¹⁷, пак негов в съавторство с Ч. Шоу, са изключително ценни проучвания върху кондотиерите, тяхната организация и военната администрация на Апенините. Към тях трябва да

---

¹² Archivio di Stato di Firenze relativi alia tesi di F.C.P.

http://2.42.228.123/dgagaeta/dga/uploads/documents/Strumenti/5ca32b2b48db9.pdf_-09.01.2020.

R. Predelli, I Libri Commemorativi della Repubblica di Venezia, Regesti :Monumenti storici pubblicati dalla R. Deputazionc veneta di storia patria, 1st. Ser., Documenti, 1883.

¹³ Denifle, H. La désolation des églises, monastères, hôpitaux en France vers le milieu du XV e siècle. Tom. I. Paris, 1899.

¹⁴ <https://www.papalencyclicals.net/councils/ecum11.htm> -13.12.2019.

¹⁵ Fowler, K. Medieval Mercenaries, The Great Companies, vol.1, Blackwell, 2001.

¹⁶ Caferro, W. John Hawkwood: an English Mercenary in Fourteenth Century Italy, John Hopkins University Press, 2015; Caferro, W. Mercenary Companies and the Decline of Siena, John Hopkins University Press, 1998.

¹⁷ Mallet, M. Mercenaries and their Masters, Rowman and Littlefield, Totowa, N. J. 1974; Mallet, M and Shaw, Ch. The Italian wars 1494-1559: War, State and Society in Early Modern Europe. London, 2012.

прибавим и изследването върху наемниците от Бохемия и военната организация внемските земи през XV век на проф. Уве Трес – *Söldner aus Böhmen: im Dienst deutscher Fürsten*¹⁸.

Литература посветена на Стогодишната война.

Книгите на проф. Ан Къри и Ейдриън Бел се оказаха ценен източник на информация, която помага да разберем какъв е бил живота на средновековния войник: „*War and The Soldier in The Fourteenth Century*”, „*The Soldier in Later Medieval England*”, „*The Hundred Years War*”¹⁹. Монографията на проф. Николас Райт *Knights and Peasants*²⁰, хвърля светлина върху страданията на цивилното население, причинени от войната и наемниците. Изследванията върху военната тактика, стратегия и „революция“ на армията на Едуард III (1337-1378), на проф. Клифърд Роджърс, дават информация за военната стратегия през XIV в.²¹

Литература относно войната през Средновековието.

Обобщаващите трудове проф. Моурис Кийн „*Medieval Warfare: A History*”²², проф. Майкъл Престуич „*Armies and Warfare in the Middle Ages*”, „*War, Politics and Finance under Edward*”²³, проф. Филип Контамин „*War in the Middle Ages*”²⁴, заедно с книгите на немския проф. Претзел²⁵ и проф. ДеВрес²⁶ разглеждат задълбочено и

---

¹⁸ Tresp, U. *Söldner aus Böhmen: im Dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert*, Paderborn, 2004.

¹⁹ Bell, A. Curry, A. King, A and Simkin, D. *The Soldier in Later Medieval England*. Oxford, 2013; Bell, A. *War and the Soldier in the Fourteenth Century*, Boydell, 2004; Curry, A. *The Hundred Years War 1337-1454*. Osprey publishing, 2002.

²⁰ Wright, N. *Knights and Peasants: The Hundred Years War in the French Countryside*. Boydell Press, 1998.

²¹ Rogers, Cl. *Essays on Medieval Military History: Strategy, Military Revolution and the Hundred Years War*. Routledge, 2009; Rogers, Cl. *The military Revolutions of the Hundred Years War*.-In: *The Journal of Military History*. Vol.57, vol. 2, 1993, pp. 241-78.

²² Keen, M. *Medieval Warfare: A History*, Oxford University Press, 1999.

²³ Prestwich, M. *War, Politics and Finance under Edward I*, Rowman and Littlefield, 1972; Prestwich, M. *Armies and Warfare in the Middle Ages: The English Experience*. Yale University Press, 1996.

²⁴ Contamine, P. *War in the Middle Ages*. Transl. By Michael, J. Wiley-Blackwell, 1991.

²⁵ Prietzel, M. *Krieg im Mittelalter*, Primus, 2006; Prietzel, M. *Kriegsführung im Mittelalter: Handlungen, Erinnerungen, Bedeutungen*. Paderborn, 2006.

представят военното дело в Европа в периода V-XV век. Информацията, която дават за организирането и провеждането на военна кампания, заедно със съпътстващите я трудности, е ценна и полезна. Статията на проф. Марджери Чибнал "*Mercenaries and the Familia Regis under Henry I*"²⁷ изигра важна роля при установяването на разликите между рицарите от домашните кралски свити и тези, които служат само заради задължения, чест и финансови награди. Относно заплащането на армиите през XI и XII век, статията на проф. Браун помогна много да разбере механизма на финансиране²⁸.

В дисертацията е обърнато специално внимание и на **тематичните сборници** "*Anglo-Norman Warfare*"²⁹, "*England and Germany in the High Middle Ages*"³⁰, "*Soldiers, Nobles and Gentlemen*"³¹ и "*History of Warfare*"³², които съдържат широк спектър от научни статии, посветени на военното дело през средновековието, подробно разглеждащи всички съпътстващи го аспекти.

Структура на изследването

Настоящото изследване има обем от 184 страници, който е разделен в четири глава. Първата от тях е озаглавена „Появата на наемничеството в Западна Европа: проблеми и решения“. Тя се състои от три части, в които е проследено развитието на феодалните армии през XI-XIII век и причините довели до нуждата от наемници. Чрез сравнение между основните големи държави от периода, Англия, Франция и Свещената Римска

---

²⁶ DeVries, K. *Infantry Warfare in the Early Fourteenth Century: Discipline, Tactics and Technology Warfare in History*, Boydell & Brewer Ltd., 1996.

²⁷ Chibnall, M. *Mercenaries and the Familia Regis under Henry I*.-In *History*, vol.62, No. 204, 1977, pp. 15-23.

²⁸ Brown, St. *Military Service and Monetary Reward in the Eleventh and Twelfth Centuries*. – *History*. Vol. 74, No. 240, 1989, pp. 20-38.

²⁹ Strickland, M. *Anglo-Norman Warfare: Studies in Late Anglo-Saxon and Anglo-Norman Military Organization and Warfare*. Boydell Press, 1992.

³⁰ Haverkamp, A. *England and Germany in the High Middle Ages: In honor of Karl J. Leyser*. Oxford University Press, 1996.

³¹ Coss, P. and Tyerman, Ch. *Soldiers, Nobles and Gentlemen: Essays of Honour of Maurice Keen*. Boydell Press, Woodbridge, 2009.

³² Kagey, D. and Villalon, A. *Crusaders, Condottieri and Cannon: Medieval Warfare in Societies around the Mediterranean*. *History of Warfare* vol. 13, Brill, 2003; Kagey, D. and Villalon, A. *The Hundred Years War: A Wilder Focus*. *History of Warfare*. vol. 25, Brill, 2008; Kagey, D. and Villalon, A. *The Hundred Years War (Part II): Different Vistas*. *History of Warfare*. vol. 51, Brill, 2008.

империя се цели осигуряването на основа, която да позволи разбирането на факторите, отговорни за последвалата криза.

Втора глава разглежда събитията довели до появата на Свободните компании през втората половина на XIV век. Разделена е на шест части. Чрез проследяването на действията на Свободните компании и анализирането на структурите им се цели придобиването на по-ясна картина относно последвалите им действия на територията на Франция и Италия. Главата разглежда и мерките, които са взети за справяне с тях.

Трета глава е посветена на наемниците през XV век и тяхната роля в създаването на постоянната професионална армия. Тя е разделена на пет части, които по сходен начин анализират техния начин на действие и съпътстващите ги проблеми. В нея също така е разгледана военната администрация, създадена на италианския полуостров, която е неизменна част от процеса за превръщане на армията в професия.

В последната четвърта глава е проследена реакцията на папството срещу наемниците. Тя също се дели на пет части, като в тях е отделено внимание на събитията в Южна Франция и Италия, довели до намесата на Авиньон. Проследява се развитието на идеята за кръстоносен поход като мярка за решаването на проблема, в който са се превърнали Свободните компании и участието на основните европейски владетели през втората половина на XIV век

Първа глава. Поява на наемниците. Проблеми и решения.

Първа глава е разделена в четири подчасти. Началото ѝ е посветена на проследяването на наемническата професия от падането на Западната Римска империя през V в. до X в., като са разгледани най-ярките примери през вековете. Основната теза, застъпена в главата, са проблемите във феодалното общество, породени от особеностите на неговата структура и отношенията между васал и сеньор. Тезата на Майкъл Престуич относно концепцията да се воюва за печалба и постепенната поява на концепцията за „чуждестранност“, са факторите, които отличават истинските наемници от обикновения платен войник.

Фокусът на главата не е насочен към нарастването на монетарната икономика, натрупването на богатства, повишаването на данъците за война, развитието на скутажа или развитието на други форми на замяна. Действително, откакто платената служба се превръща в стандартен отличителен белег на войната в Европа в края на XIII в., тези фактори трябва да се приемат за даденост и пълното им изследване ще се превърне в част от друго проучване. Мотивацията на наемниците, войници, които воюват за печалба, не на собствена територия и обстоятелствата около наемането, са нещата, които ще се постарая да дефинирам.

Основните въпроси, които са разгледани, са: какво могат да предложат наемниците през XI век и защо това ги отличава от другите войници? Отговорът през този период е обща военна експертиза и опит, а също и набор от специални умения най-вече в пехотата. Нарастващата „изисканост“ на войната е факторът, който създава наемниците, заедно със серия от местни природни особености, които превръщат определени райони в удобни за рекрутирането на войници., Свободната работна ръка независимо дали става дума за пасторална/селска или бързо развиваща се градска икономика, трябва да бъде разгледана като част от проблема. В центъра му е залегнал казусът с лоялността. Наемниците през средните векове, както и днес, са обвинявани в деликатна лоялност, зависеща изцяло от

редовното или понякога прекомерното им заплащане и загрижеността им за личното им оцеляване. Но през Средновековието има ясна разлика между лоялността на странстващия рицар или свободните компании и рицарите от домашната свита, и тези, които служат като доживотни телохранители. Истинската категоризация на наемниците се определя от продължителността на службата им. Дългата служба създава лични връзки, толкова силни, колкото и тези между васал и сюзерен, тя създава ангажменти, обвързващи колкото тези на зараждащия се патриотизъм и национализъм, а всичко това замъглява всякакви ясни разлики между чуждестранни и местни войски.

В първата подчаст е обърнато внимание на тези особености в кралство Англия през периода XI-XIII век. С установяване на условията през XI в. се наблюдават все повече варианти на избрана служба в замяна на задължения и поддържането на боеспособни мъже. Това е особено вярно за Англосаксонското кралство. Норманското нашествие от 1066 г. се явява като обрат на установената практика. Уилям Завоевателят, в опита си да завладее Англия, разчита на наемни доброволци от Бретан, Фландрия, Шампан и дори Италия. Военна сила, която поддържа в първите години на завоеванието, е съставена от точно такива доброволци. В действителност има заселване на рицарите на Уилям в английските му владения и пресъздаване на система на военните задължения, но тя не е достатъчна при защитата на кралството или херцогство Нормандия при евентуална сериозна заплаха. При следващите нормански крале политиката да се разчита на допълнителни войници, които не са феодално обвързани, продължава. Хенри I сключва споразумение с графа на Фландрия за осигуряването на 1 000 рицари, които да служат на английския крал.

Важността на наемниците за управлението на крал Стивън I е добре известна от хрониките. Ядрото на английската армия, която побеждава шотландците в битката на Знамената през 1138 г. се състои от наемници под командването на граф Аумеле и Валтер от Гент. Вилхелм от Ипр е най-известният наемник от управлението на Стивън, като командва рицарите от кралската свита.

Времето от края на XII – началото на XIII в. е период на финансова инфлация, водеща до неимоверното рязко нарастване на военните разходи. Става все по-трудно за бароните да осигурят нужния голям брой войници, изискван от кралете. Няма стандартна

пропорция, с която да се намалят старите квоти за служба, които са изисквани. От друга страна, съществуват традиционни ограничения в съзнанието на бароните. Пример за това са случаите, когато кралят изисква служба отвъд Канала.

Във втората подчаст е разгледана ситуацията в Свещената Римска империя през периода XI-XII век. Проблемите в германските земи са сходни с тези в английското кралство. Преди да потегли на италианската си кампания през октомври 1166 г., император Фридрих I Барбароса наема 1 500 брабантски наемници, а това показва невъзможността му да разчита изцяло на своите васали.

Несъответствието между теоретичните изисквания за служба и тяхното реализиране на практика, възникнали от протоворечащите си лоялности, накрая води до това, васалите да изискват службата им да бъде по-ясно дефинирана. Регулациите *Sachsenspiegel* дават такъв пример. Васалите държащи ленове източно от района на Саале, трябва да служат само във война срещу славяни, поляци и бохемци, а продължителността на службата им е 6 седмици.

Изглежда е още по-трудно за краля да изисква военна служба от по-дребните васали, които пряко отговарят само пред своите сеньори. В този случай кралят е ограничен да подкрепи правата на едрите земевладелци срещу техните васали чрез законови мерки. Друга добавка на феодалното право *ius ministerialis* е също възможност за осигуряването на военна служба. Още от X в. германските крале, заедно със светските и църковните принцове, все по-често възлагат задължения от административен и военен характер на слуги от тяхната *familia*. Салическите и Хохенщауфенските императори се опитват да използват тези *ministeriales imperii* като лична алтернатива на имперските васали, с цел да създадат основата за бъдеща имперска администрация. Предимството за императорите се съдържа в липсата на правна свобода на тази социална група, което предполага, че ще гарантира дългосрочна служба. Принципно е по-лесно да свикат за военна кампания тези министерали отколкото свободните васали. Особено по времето на Хохенщауфените това означава, че огромна част от армията е съставена от министералиите.

Фактът, че изпълняват високопоставени функции и могат да придобият рицарски статус, слага основата за социалното израстване на *ministeriales*. Като рицари те са

асимилирани в групите на свободните васали. До края на XII-ти век резултатите от тази промяна започват да стават видими. В ролята си на върховни сюзерени, германските крале не могат да попречат на техните *ministeriales* да приемат фиефи от други лордове според феодалното право. По този начин те успяват да си осигурят място във феодалната йерархия, която до тогава е била само за свободните хора. Още повече, признаването на техния статус във феодалната система повдига въпроса относно ролята на императора като работодател.

В третата подчаст вниманието е насочено към кралство Франция отново в периода X-XIII век. Цялата децентрализация на френското кралство води до същите проблеми както в Англия и Свещената Римска империя. Филип Контамин зачерква част от тях в труда си посветен на войната през средновековието. Според него *Scripta de feodis* дава сведения за времето на френското завоевание на Нормандия в началото на XIII век.

Допълнителна светлина дава случаят, описан там, когато френският крал Филип III призовава васалите си да се отзоват за експедиция срещу разбунтувал се васал през 1270 г. в Тур. Интересно е тук да се види на каква сила разчита френският крал и на каква такава в действителност може да разчита. Например от баяжа (*baillage*) на Котонт се очакват 80 рицари, но се явяват само 55. Това е сериозна загуба на численост, но е преодолима. При следващите френски крале се правят опити да бъдат разрешени пречките при свикването на армията.

Управлението на крал Филип IV Хубави води до промени във Франция в това число и при задължителната военна служба. От една страна кралската власт се опитва да получи такава от всички владетели на фиефи, независимо дали са ги получили директно от краля или не. Това е ролята на кралския *ban*. От друга страна Короната свиква *arrière-ban*, на който трябва да се отзоват всички годни да носят оръжие, без оглед на техния социален статус.

Последната подчаст са изведени промените довели до все по-голямата нужда от допълнителна военна сила, на която може да се разчита постоянно и да е с репутация доказана в сражения.

Втора глава. *Наемничеството през втората половина на XIV век.*

Втора глава е посветена на времето, когато наемниците започват ясно да се отличават и появата на феномена Свободни компании. Това са именно периодите на мир, когато големи части от армиите са разпуснати. Подписването на мира от Бретани през 1360 г. е един от тези моменти. Смесени компании от англичани, които искат да се завърнат на острова, и французи, временно останали без кралско заплащане, се превръщат в авантюристи търсеци плячка и работа. По характер тези компании са съставени от професионални войници, начело с опитни капитани, които не са обвързани с никоя от доскорошните воюващи страни. Множество такива компании са идентифицирани и те се появяват първоначално в района на Южна Франция, където политическата власт е слаба, а от там се прехвърлят към Испания и Италия.

Главата е разделена на шест подчасти, като целта им е да представят формирането на наемническите компании, тяхното движение с цел изхранване и придобиване на още плячка, пътят им към Италия и следата, която оставят след себе си там.

В условията на военното право, както е разбрано през XIV в., само когато воюват за владетел със „справедлива титла“, техните действия се считат за законни, а когато воюват за себе си, са заклеймени като престъпници, предатели и дори обявени за еретици. В някои от хрониките и биографичните трудове от това време, делата им получават „рицарски“ ореол, когато воюват под знамената на принцове или за собствена сметка, определяни за героични и романтични. Докато за някои от наемните предводители този имидж представлява част от техния живот, желанието да придобият богатства, по-висок социален ранг, насилието, алчността и желанието за сексуално удовлетворение си личат по-ясно при войниците с по-нисш ранг. Някои от по-скандалните постъпки на компаниите особено в по-малките села и градчета, през които преминават, днес биха представлявали особен интерес за международния трибунал в Хага. Действията им трябва да бъдат разглеждани в историческия контекст, няма съмнение, че със сигурност оставят мрачна следа в съзнанието на съвременниците си. През втората половина на века се превръщат в основен проблем пред властите и Църквата в Западна Европа. Императори, крале и принцове търсят начини да ги ангажират в други страни. Папата издава були насочени срещу тях, използвайки най-различни духовни и светски санкции, стартирайки

кръстоносни походи срещу тях и предлага индулгенции на всеки, който им се противопостави с оръжие.

Съществуването на компаниите и техният начин на живот са обвързани с политическите, военни и икономическите структури от този период и действията, предприети срещу тях, постигат минимални резултати.

Трета глава. *Наемничеството в Италия през XV век.*

Третата глава от дисертацията е насочена към наемничеството през XV-то столетие, заедно с италианският начин на водене на война. На Апенините не се наблюдава използване на масови пехотни формирования. Не съществуват дългосрочни еквиваленти на английските стрелци, швейцарската пехота, шотландските шилтрони, което и не кара италианските командири да търсят ефективен начин на противодействие срещу такива формирования, като обикновено това ще означава да накарат кавалерията си да се спешава или да приспособяват тактиката. Като цяло начинът на водене на война в Италия остава непроменен през по-голямата част от XV век, а това поддържа идеалните условия за проспериране на така наречените кондотиери.

Главата е разделена в пет подчасти, като всяка една от тях има задачата да разгледа характеристиката на наемниците на Апенинския полуостров и техните особености. Една от най-важните е постепенното превръщане на кондотиерите в ядрото на първите постоянни армии. За да се определи значимостта им и степента на развитие на административната организация, от която се нуждаят, се обръща внимание какъв е размерът и съставът на армиите по време на Ренесансова Италия. Разглеждането на състава на армията от този период е направено в три стъпки. Първо, цялостният брой войници, който е рекрутиран от държавата, второ, войниците на бойното поле и третата стъпка ще бъде да се види реалния брой на участващите в сражението. За целия брой,

рекрутиран от италианските държави, са използвани данни от запазени договори, издадени от властите.

През петнадесетото столетие договорите се запазват относително същите. Пазарлъците в тях са както за пари, така и за престижа и времето, което наемниците ще прослужат. Размерът и начинът на заплащането, различни допълнителни възнаграждения или какви ще са правомощията на едната или другата страна, влизат в тези договори.

За да се установят отношенията между наемниците и работодателите им договорите са само отправна точка. За времетраенето на договора или серията от договори, наемникът е постоянно под надзора на държавата, която го е наела. През XV век главната грижа на повечето държави е войната. Разбира се, системата на военната администрация варира в зависимост от държавата, в която действа. В Неапол, Милано и дори Папството войната е пряка грижа на принца или папата и неговия близък кръг от съветници. Във Флоренция и Венеция, постоянни комитети отговарят за военната организация през мирно време и са известни съответно като *ufficiali della condotta* и *savi della Terraferma*.

Директният контрол над наемните армии и връзката между тях и държавата се осъществяват от цивилни служители или *provveditori*. Изпълняващите тази служба са или представители на съвета или съветници на принца, докато във Флоренция и Венеция са временно избрани граждани от горните етажи на властта. Те са прикрепени към армиите, като целта е да осигуряват комуникацията между работодателя и наемниците. Често се случва да има разногласия между наемните предводители и тези комисари. Докладите на чиновниците по-често водят до награди за войниците, отколкото до наказания и екзекуции.

Наградите биват най-различни и са основна част в италианската военна система. Това може да се разгледа като контрамярка, чиято цел е да предотврати врагът успешно да подкупи войници, които са на държавна служба. Наградната система, която се появява през петнадесетото столетие, има по-позитивен елемент и изиграва важна роля в създаването на постоянните армии през периода. Най-разпространените награди са под формата на пари в брой. За членовете на висшето командване получаването на владения е

стандартна практика. По този начин те навлизат в категорията на получаващите бенефиции и се оказват в една социална комбинация между наемниците и васалите.

Друг тип награда, давана от италианските държави с цел привличането на наемници на постоянна служба, е предложението за гражданство или даването на дворец в рамките на града. Появяват се още два вида награди, които са посмъртни и целта им е не толкова да удовлетворят получателя им, колкото да стимулират колегите му. Едната е организирането на погребението на кондотиер, който е загинал в служба на държавата. Флоренция е особено щедра с този вид награди. Другата е изграждането на мемориална статуя или портрет.

Разбира се, наказанието на предателите и по-опасните кондотиери се изпълнява много по-ефективно от рисуването на портрети. Екзекуциите и убийствата са най-драстичните начини за наказание и дисциплиниране на войниците. По-често срещаните методи за това са налагането на глоби или разпускането на наемната войска.

Образът на наемниците определено се променя до средата на XV в. поне по отношение на владетелите. Наемната система има много дефекти и повечето се дължат на широк аспект от социални, политически причини и на икономическата рамка, в която се заражда, и в която продължава да действа. Може би най-големият дефект е атмосферата на взаимно недоверие между *condottieri* и работодатели: между войници и политици, но това винаги е основен проблем.

Четвърта глава. Папството в борбата против наемните компании.

През втората половина на XIV-то столетие териториите на Франция и голяма част от Италия са подложени на постоянно опустошение от безчинстващи наемници. Това води до социални и икономически проблеми, които не търпят отлагане. Папството заема водещата роля в опитите за незабавното им разрешаване. Една от основните мерки, които предприема, е кръстоносният поход. На няколко пъти след 1357 г. Папството издава

кръстоносни индулгенции на тези, които се сражават срещу наемниците, тъй като те са заплаха за *populus christianus*. Друга вид намеса на папите е насочването на наемните компании на изток, срещу вечния външен враг - мюсюлманите. И двата подхода изхождат от традиционната политика на папството към вътрешните врагове на християнската общност.

Факторите, които оформят сложната политическа обстановка във Франция и Италия, както и употребата на наемническите компании, ги превръщат в част от проблема. В Италия например, няколко компании възникват през първите десетилетия на XIV-ти век, но не просъществуват дълго. Липсата на продължителни военни действия и силната власт, която успява да държи множеството германски, каталонски и унгарски наемници под контрол, не позволява развитие на този вид дейност.

Ситуацията във Франция, макар и не толкова заплетена като тази в Италия, има аналогично развитие. Политическата борба и множеството военни театри от Стогодишната война имат вредно въздействие над обществения ред и преди масовото разпускане на наемници. На този проблем папата обръща внимание и през 1356 г. издава була срещу компаниите във Франция, *Ad reprimendas insolentias*. Примирieto между англичаните и французите между 1357-1359 г. също оказва влияние, но най-големият хаос идва след мира от Бретани от 1360 г. и масовото разпускане на наемниците. Курията е засегната от проблема с наемничеството на няколко нива. Като глава на Християнския свят папите се чувстват длъжни да защитят паството си, когато светските владетели не успяват. Бидейки начело на Църквата, те усещат, че трябва да предпазят клериките и църковната собственост от атаки. Възможно е и поради пребиваването си в Авињон, както и поради факта, че много от кардиналите са французи, да изпитват симпатия към дома и сънародниците си, които са жертви на насието, причинено от войната и наемниците. От друга страна директната заплаха за самия Авињон кара папството да предприеме спешни мерки. Разпрострените папски територии в Централна Италия са постоянно пресичани и плячкосвани от наемните компании и постоянната смяна на страната, за която те воюват, води до хаос, в който не може да се установи дали се бият за папата, дали са против него или просто се възползват от незащитената територия. Самият Авињон заради географското си положение на р. Рона, където се пресичат пътищата от

Бургундия, Прованс, Италия, Гаскония и Испания, е под многобройни заплахи през годините.

Оценявайки уязвимостта, в която се намира, папата се озовава начело на опитите да се справи с проблемите, причинени от наемниците. Някои от най-важните прецеденти за борба с този проблем датират от средата на XII в., по време на кулминацията на движението за Божи мир. Степента, до която достига проблемът с наемниците излиза извън контрола и възможностите на папата.

В ранното лято на 1365 г. император Карл IV е решен да посети папата в Авиньон. Мотивът му за това посещение е желанието да затвърди императорската си власт в западните територии. Но на фона на пищната процесия, в която се превръща тази среща, се крият и други причини като ситуацията в Италия, желанието на Карл и Урбан папата да се завърне в Рим, проектът за поход на Изток и нуждата от действия от страна на светските принцове против грабителствата на компаниите. Римският император прави предложение, което Урбан V представя на Шарл V през юни, чиято цел е да донесе мир и единство на Християнския свят. По-ранният опит на папата да прикрепи компаниите към похода на кипърския крал се проваля. Новият план е те да заминат на Изток, за да воюват с турците, по своя воля или принудително. Това начинание завършва с пълно фиаско, когато организираният поход под командването на Арно де Сервол се отдава на наемническите пороци да изнудват различни градове за откуп. Това е прекратено едва след личната намеса на германския император, заедно с военната помощ на различни германски принцове-електори.

Концепцията за наемнически кръстоносен поход не е безсмислена сама по себе си. Това, което ѝ липсва, не е ентузиазъм, а постоянен фронт на военни действия, което ще осигури на участниците заплащане и плячка. Нито един аспект от папската политика не изглежда нереалистичен, когато се проучат всички в детайли. Традиционализмът в този случай не означава стерилност. Това, че папата и неговите съветници се провалят, не е поради проявена неадекватност на личността, а поради пропорциите на проблема, с който трябва да се справят.

Заклучение

В дисертацията бяха показани и сравнени причините за възникването и употребата на наемници във военното дело през Средновековието. Текстът не претендира за пълна изчерпателност върху особеностите на войната в Западна Европа, той разглежда проблема за наемничеството в основните големи държави през периода.

Произходът на наемниците се корени в осигуряването на служба за определен период срещу заплащане. Съществуването на разбойници, които в основата си не са нищо повече от неконтролируеми групи от организирани мародери, не попадат в категорията на платените воители, а по-скоро в тази на хора извън закона. Наемниците, обсъждани в дисертацията, са способни и опитни воители, продукт на много поколения израствали в неспирни воители в Западна Европа. Тяхното съществуване се наблюдава най-ясно в райони, където политическата и военната власт е слаба или отсъства като цяло. В резултат на това, хората от тези земи имат по-голяма възможност да си намерят работа като воители. Когато има временно примирие или продължително затишие на сраженията, те нямат друг избор освен да се превърнат в разбойници, за да оцелеят. Наемниците включват в състава си воители от всякакъв вид. Някои от тях са рицари, други нямат висок социален статус, просто сержанти и оръженосци, а много от тях са ветерани пехотинци. Във всички случаи, те трябва да усвоят нови умения при боравенето с различни оръжия.

Никой работодател не може да си осигури тяхната служба без да разполага с значителен финансов ресурс или поне да може да им обещае такъв. Това налага известни ограничения при наемането на воители от властта, независимо дали тя е легитимна или узурпаторска. Правителствата, които не разполагат с ефективна система за събиране на данъци, са изправени пред трудности при рекрутирането на воители. Когато Уилям Завоевателят привлича доброволци за участие в инвазията на саксонска Англия, той може да им предложи единствено обещания за владения и възможността за плячка. Щом успява

да наложи властта си над саксонското кралство, започва да събира данъци. Без да знае колко точно от данъчната структура е оцеляла след неговите конфискации на земи, не може да се разчита на стабилен финансов приход. За да реши този проблем, Уилям постановява да се установи финансовото състояние на всички негови поданици, а събраната информация влиза в Doomsday Book. С приходите събрани от данъци и такси, английската кралска власт могат да упражняват влиянието си на политическата сцена на Континента, нещо което нито населението на кралството им или нито икономиката му щеше да им позволи, ако това се случваше по модела на Франция, Германия или Италия.

Особеностите на феодалната система, определяща обществото през Средновековието, са основният фактор за нуждата от допълнителни войски, на които да може да се разчита постоянно. Английските и френските крале, както и германските императори изпитват подобни затруднения при организирането и провеждането на военни кампании. Причината за това се крие в сложните лични взаимоотношения във феодалното общество и ограниченията, които свикването на войски от този тип водят след себе си. Решението на този проблем се открива в рекрутирането на опитни групи от войници, които могат да предложат широк набор от специални умения, които гарантират тяхната уникалност. Войната се е превърнала в основното им занимание, а това ги превръща в желана придобивка за всеки амбициозен владетел.

В Английското кралство моделът на феодално свикване на войските бива постепенно заменен с договорна система през управлението на Едуард I. По-късно при неговия внук Едуард III, рекрутирането на армия почти изцяло се осъществява чрез сключването на индивидуално договори. С края на първия етап на Стогодишната война през 1360 г. тези професионални войници, както от английска, така и от френска страна, остават без препитание. До пролетта на 1362 г. процесът по предаването на крепостите и уреждането на новите граници между Англия и Франция е почти привършил. Непредвиденият резултат е множеството от разпуснати войски, което бързо сформира независими компании под командването на нови капитани. Когато те се обединяват, се

превръщат в многочислена сила, която е заплаха както за укрепени градове така и за всяка кралска армия.

Тези компании остават активни в Западна Европа чак до подновяването на военните действия между Англия и Франция през 1369 г. Няма единна обща организация при формирането на Големите компании, които са по-големи версии на съществуващите наемни компании. Около 91 наемни капитани фигурират в изворите, като предводители на една или друга от Големите компании. Формирането им е спонтанен процес. Наемниците са от различни националности, които служат под командването на избран от тях капитан, като се надяват, че той ще им донесе победи в сраженията и богата плячка.

Тези Големи компании, които се възползват от вакуума, причинен от липсата на кралска власт в Южна Франция, се превръщат в огромен социален и икономически проблем. Папството е загрижено не само заради щетите, причинени в провинцията от Големите компании, но и защото те застрашават снабдителните връзки на Авиньон и неговата икономика, като изнудват и отвличат поклонници, банкери и свещеници, които пътуват към града. Например папа Урбан V издава три були срещу наемниците. В тях се заклеймяват всички наемници и се призовават светските владетели да не използват услугите им и да воюват срещу тях. Всеки, който има принос в борбата срещу тях или пряко участва в сражения, ще получи пълна индулгенция. Въпреки всички тези усилия, наемниците остават сериозна заплаха за цивилното население и светската власт. Единственото успешно решение на проблема се оказва ангажирането им във военни действия, с възможността за придобиването на богата плячка.

Така част от Големите компании се прехвърля в Италия, за да участва във войната с Барнабо Висконти. Със своята сложна политическа обстановка и богата икономика, Апенините се превръщат в притегателно място за наемниците. Техните капитани скоро се прочуват като способни командири, но цената на услугите им е много висока. Всеки италиански град се стреми да си осигури най-престижната наемна компания и съревнованието помежду им поддържа условията за процъфтяването на този вид войници. С идването си на полуострова те носят и всичките негативи последствия със себе си.

Цивилното население отново се превръща в обект на постоянен терор, когато наемниците нямат заплащане и са останали без провизии. Едно от известните престъпления на наемниците е клането в Цезена през 1377 г., като множеството жители на града загиват. След 1370 г. повечето компании престават да употребяват названието на Големите компании.

Чуждестранният елемент започва да се стопява в края на XIV век в Италия и все повече капитани са италианци. Тези групи от силни наемници стават известни като кондотиери. Един от аспектите на италианските войни през XV век е тяхната почти непрекъснатост, а това само засилва нуждата от този тип войски. Войната не е вече занимание за непрофесионалисти и се превръща в доминирана от опитни и умни генерали, които продават услугите си на този, който е готов да предложи най-високата цена. Някои от тях дори успяват да си извоюват, благодарение на своите умения, независими владения, какъвто е в случая на Франческо Сфорца.

Италианските градове започват да прозират, че най-добрият начин да се справят с проблемите, породени от наемниците е като ги ангажират на постоянна служба. За целта прибягват до дългосрочни договори и създаването на военна администрация, която е ангажирана с всички отговорности относно контрола и действията на кондотиерите през XV столетие. Постепенно тези наемни компании сформират ядрото на войските на италианските държави, като постоянната ангажираност лишава наемниците от проблемите, когато остават без препитание, а властите могат да разчитат на професионални армии по всяко време.

Научни приноси

1. Изследването извежда връзките между различните феодални държави през Средните векове, довели до обособяването на групи хора, чиито живот е основно войната.
2. Чрез анализ на извори, синтез и обобщения, дисертацията проследява влиянието на наемниците върху военното дело, политиката и живота в късния период на Средновековието в Западна Европа.
3. За пръв път в българската историография е разгледан подробно проблема с наемниците в Западна Европа и феномена на Свободните компании през XIV век.
4. Трудът обръща специално внимание на папската политика спрямо наемниците и идеята за кръстоносния поход през XIV в.
5. Изследването разширява познанията относно военната администрация в Италия през XV век и появата на първите постоянни армии.

Публикации по темата на дисертацията

1. Рачев, Л. Сравнение между англо-норманските дефанзивните тактики и тактиките възприети от англичаните по време на Стогодишната война.- Кюстендилски четения 23 (2017): Историята между революцията и еволюцията. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2018, с. 17-28. ISBN 978-954-07-4594-7.
2. Рачев, Л. Наемници без граници или независимото княжество на Русел дьо Байол. – Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“, Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. Международна научна конференция: Граници, култури, идентичност. т. 100 (19), София, 2019, с. 41-47.

3. Рачев, Л. Походът на Зеления граф. – Културното наследство на Странджа. Богатство, рискове, предизвикателства. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2019. ISBN 978-954-07-4881-8. /под печат/.

Други публикации:

1. Филипов, М., Л. Рачев, Г. Стефанов. *Библиография за историята на Странджанския край*. Науч. ред. Николов, А. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2019. ISBN 978-954-07-4882-5